

beschikt. Bij het leger durft men niet dan bij uitondering over de vijf-en-veertig jaar gaan. De anderen kunnen niet meer mede.

Nu is er wel, dank zij de medische studie, een kleine keuring ten goede ingetreden. De sterfte der pasgeborenen daalde met meer dan een vierde. Het cijfer van hen die de zestiende en zeventig jaar overschrijden mochten, klom zeer in 't ooglopend, maar wat bedoelden deze kleine verschillen, zoo ge het verlies en de winst in levensduur vergelijkt met wat ze op zichzelf naar Gods bestel waren. Is, als wat te meer drukt, omdat niet alleen de duur van ons leven derwijls is ingekort, maar ook de levenskracht, en lichamelijke en geestelijke, op zoo lange wijze slook. Het volle, ongeknepte en zich volop ontwikkelende menscheleven overschrijdt thans de halve eeuw niet meer, en wat, zelfs na den val, aanvankelijk de tien eeuwen nabijkwam, is thans tot op de halve eeuw gedaald. Een droef gebeuren, waar Mozes in zijn lied dan nog aan toevogt, dat het meeste onzer jaren zoo telkens bedroefd wordt door moede en verdriet. Zoo in alles het tegendeel van wat 't in 't Paradijs oorspronkelijk was.

Sterk vooral gevoelt men dit aan de gelukwenschen die de langer gespaardens tegemoet mogen zien, indien ze ook maar de tuchting jaren halen mogen. Reeds het bereiken van zulk een leeftijd geldt ook nu nog voor zoo iets gekijks, dat men er elkander met vreugdegeroep om tegemoet treedt. En mag 't dan zijn, dat zelfs op zulk een leeftijd de gebroken kracht zich nog blimen zekere aanspoelingen mocht staande houden, dan acht men dit een zoo hoog gaand geluk, dat men het u bijna benijden zou. De inmaking, die dan reeds intrad, rekent men dan ter nauwernood. Over wat men aan kracht en frisheid verloor, valt geen jammerklacht. Als men zelfs op zoo hoogen leeftijd zich nog boven verachting staande kan houden, wordt dit zoo hoog aangelagen, als mocht men bij de gelukkigen gerekend worden. Het verlies van een veertig procent van zijn sterkte en bezetting schijnt minimaal bij wat 't vaak bij anderen is, en 't geen toch feitelijk een zoo bang bewijs van onze ontreding is, wordt toegejuicht om de exceptie.

Nu spreekt er ongetwijfeld genade in, zoo kunst en wetenschap er, op wat kleine schaal dan ook, in slagen, den levensduur met een twee-drietal jaren te verlengen, en zoo het geluk meermalen dan eindelijk, de uiterste grens te doen bereiken. Ge moogt 't dan betreuren, dat zij die hierin slagen mochten, er Gods niet alomte eere van geven, maar er in eigen wetenschap roemen, doch wie geloof, kan er toch zijn God voor danken.

Wat alleen niet mag is, toegeven aan de zelfverliefing, als betraden we allengs wegen en paden die tot een verlonen van 't leven met tusschen van jaren zouden leiden. De dalen en inzinking van lichamelijke en geestelijke kracht in de middeljaren van de eeuw blijven ons het oordeel prediken. Het is de dood die is ingetreden, en die ons, ook al werd ons leven iets langer gespaard, ons toch straks achterhaalt, en dan aan ons het oordeel, dat over alle zonde gaat, voltrekt.

Hier nu mag niet overheen geglipt met wetenschappelijke vindingen. Steeds moet in ons hart het beeld weer opkomen van wat 't zou geweest zijn, indien *gere* val waren ingetreden, indien *gere* oordeel des doods over ons geveld ware geworden, en indien we, zonder sterfen, uit onzen aardschen staat in hemelische gelukzaligheid waren overgegaan.

Dank moge daarom van zelf uit ons hart opwellen, dat er, al is 't slechts op kleine schaal en in zeer beperkte mate, verlichting van de inzinking ons gegund wordt, maar onze gewaarwording mag daarom niet in valsche paden worden geleid. Veelmeer moet hogere roeping ons tot ernst stemmen. Ook de oudere jaren toch leggen een geheel eigenaardige verplichting op, om niet 't leven te rekken voor eigen levensduur, maar het langer gegunde leven te innigen in den dienst der liefde te besteden en het: Gij zult God liefhebben boven alles en uw naasten als u zelf, een vrucht die doen dragen die boven wat eijndis genuten werd, uitraat.

Een langer toegestaan leven moet tot hogere hante leiden. Niet alleen voor ons zelf persoonlijk, maar meer nog zelfs voor het gezin waartoe we geplaatst zijn, en voor den levenskring waarin onze levensstaak viel. En moge dan de oude dag u al lichamelijke, in uw geestes, in uw klaarheid en uw volheid van toon verzwakken, er moet dan toch uit het oudere leven een rijkheid van inzicht en levensmoed zijn opgekomen, die u bekwaamt tot wat in jonger jaren uw nog minder geofende kracht te boven ging.

De ouden van dagen verloren hun volle kracht, en missen, bij het rekken van het leven, de oordadigheid en het alles aandrivende, waar eijndis hun roem in staat. En nu doet zich voor hen dit tegenrijdige voor, dat ze, over veel minder kracht beschikkend, toch feitelijk tot een nog hooger staande taak geroepen zijn.

Er moet nu blijken, of ze gewonnen hebben in wat hun God over hen beschikte. Gewonnen in het zich onwistelen aan wat stootte en hen eijndis maakte, maar gewonnen ook in het rijpen van hun geest conform het liefdesgebed, dat ons voor God en voor den mededienstknecht, de toewijding verhoogen mag.

Lang duurt het dan toch niet meer. De vrucht die allengs rijpt, en ten slotte 't schoone van het gerijpte deed uitkomen, ziet maar al te spoedig de vlek in het te rijpe intraden, en gaat onder. Maar hoe kort van duur dit rijp en rijp-tijd dan ook wezen moge, het geeft dan toch, voor hoe kort ook, wat 't voorheen in minder gerijpten toestand niet geven kon.

Zoo is het in de natuur met oof en vrucht, en zoo ook moet 't in de rijping van onze menselijke existentie zijn.

Minder in wat het ik raakt, meer los van zichzelf worden, en bij de inmaking van wat ons vermogen eijndis leverde, nu aan anderen te plukken geven, wat bij ons naderende einde ten volle uitkomt in zelfverloochening, in toewijding en in 't klein zijn voor God.

Dr. A. K.

Amsterdam, 4 November.

„Onze" reformatoren.

Op de algemeene vergadering van den Nederlandschen Protestantenvoerbond, die te Deventer gehouden werd, heeft de Voorzitter, Prof. Dr. L. Knappert, de hoog-eern in de Vaderlandsche Kerkgeschiedenis

denis te Leiden, het ook gehad, in zijn openingspeech over de Hervorming, over „onze" reformatoren in Nederland.

„Gedenken wij heden," zeide hij, Maarten Luther, zijn licht moge de glansen van anderen niet verduisteren. Vooral wij Nederlanders, het eigene vaak vergetend, moeten onze vaderlandsche hervormers dankbaar herdenken. Onze nationale glorie laten we ons niet rooven en met trots doen wij de namen klinken van Erasmus eerst, dan niet minder van 't Hoen en Gnaeus, van Merula en Verstege, den schrijver van 't onsterfelijke „Der Leecken Wechweyders," van Menno Simons en Petrus Bloccius, die met zoo vele anderen onder ons het groote werk der geestelijke bevrijding hebben aangevangen, waarvoor zij ook lijf en goed te samen niet hebben verschoond."

Deze lijst van de mannen, die Prof. Knappert als onze „vaderlandsche hervormers" bij uitnemendheid beschouwt en die hij daarom onze „nationale glorie" noemt, teekent en om wat hij vermeldt, en om wat hij weglaat.

Wie aan onze vaderlandsche reformatoren, indien men hun dien weidschen titel geven wil, gedunkt, zal in de eerste plaats denken aan de mannen, die onze Kerken werkelijk tot reformatie hebben gebracht en in alle verdrukking en vervolging trouw aan de zaak van Gods Woord zijn gebleven, een Marix van St. Aldegonde, een Casper van der Heyde, een Guido de Bres, een Petrus Dathen, een Herman Moded en zoovele anderen.

Zonderling is het zeker, dat van deze werkelijke reformatoren onzer Kerken echter niet een wordt genoemd. Dit nu kan zeker niet daaraan liggen, dat van deze mannen geen blijvende invloed op onze Kerken is uitgegaan. Guido de Bres schonk ons de Geloofsbelijdenis onzer Kerk. Dathen, onzen Catechismus, Liturgie en Psalmberijming. En Marix behoort niet alleen tot de invloedrijkste, maar tot de nobelste gestalten onzer vaderlandsche Kerk.

Die allen werden over 't hoofd gezien. Ze tellen bijbaar in de beidsengalerij van het Nederlandsche Protestantisme niet mee. Ze verliezen zich onder die „en zoovele anderen," wier namen niet werden genoemd.

Maar wie wel genoemd worden, zelfs de eerplaats innemen, dat zijn Erasmus en Johannes Verstege. Erasmus, die tot zijn dood toe Roomsche is gebleven, omdat hij geen lust had martelaar te worden. Johannes Verstege, die, toen hij voor de inquisitie gedaagd en gevangen genomen werd om het leven te redden, de zaak van Christus verloochende en daarna naar Duitsland vluchtte om zich verder om ons vaderland weinig meer te bekommeren. Dat zijn de mannen, die volgens Prof. Knappert „lijf en goed te samen niet hebben verschoond."

Het is moeilijk hier geen satire te schrijven. Vooral, omdat men van moderne zijde er steeds roem op draagt, dat daar de geschiedenis objectief en zonder vooroordeel geschreven wordt.

Nog eens: Roomsche polemiek.

Had het ons reeds verwonderd, dat pater Bendorp, waar het ging om critiek op het door Dr. H. H. Kuyper gehouden referaat te Utrecht, de eer van de oppositie aan pater Ermann overliet, onze altoos even waardige polemist uit het Redemptoristen klooster komt thans in de *Tijd* Dr. H. H. Kuyper aanvallen wegens diens stelling, dat het grondbeginsel der Reformatie zou geweest zijn het absolute gezag van Gods Woord.

Tweeterlei merkt hij hiertegen op. Vooreerst, dat dit beginsel geen tegenstelling vormt tusschen de Protestantische en de Roomsche Kerk, want dat ook de Roomsche Kerk aan de autoriteit van de Schrift niets te kort doet en even beslist als het Protestantisme die handhaaft.

En ten tweede, dat niet alle Reformatoren en met name Luther niet, het absolute gezag der Schrift hebben erkend, maar bij verschillende boeken der Schrift, zoals den brief van Jacobus en de Openbaring van Johannes, niet voor Goddelijke schriften hield, omdat ze niet overeenstemden met zijn persoonlijke opvatting van de genade, en daarmede toonde zijn subjectief inzicht boven het objectieve gezag der Schrift te stellen.

Wat nu het eerste betreft, heeft natuurlijk Dr. H. H. Kuyper geen oogenblik er aan gedacht te beweren, dat de Roomsche Kerk niet aan het gezag der Heilige Schrift gelooven zou. Het geschil tusschen Rome en de Protestanten gaat niet over het gezag, maar over het absolute, het *alleen geldende* gezag van de Heilige Schrift in zake geloof en leven. Dat absolute en alleen geldende gezag erkent Rome niet, want vooreerst plaatst ze naast de Heilige Schrift als tweede kenbron der Goddelijke openbaring de *traditie*, en ten tweede bindt ze de consciëntie der geloovigen niet rechtstreeks aan Gods Woord, maar aan de verklaring, die de Kerk van Gods Woord geliefte te geven en die volgens haar onfeilbaar is, evenzeer met Goddelijk gezag bekleed is. Daardoor doet Rome aan het absolute gezag der Schrift te kort, en daartegen richt zich het Protestantische beginsel.

En wat nu de tweede opmerking van pater Bendorp betreft, dat Luther sommige boeken in de Heilige Schrift, die wij voor canoniek houden, niet erkend of althans daaromtrent getwijfeld heeft, zoo is dit volkomen juist. Maar al zullen wij hierbij Luther zeker niet geheel vrij spreken van zeker-subjectivisme, toch heeft dit met de vraag van het absoluut gezag der Heilige Schrift op zich zelf niet te maken. Het is pater Bendorp toch niet onbekend, hoe in de oude Christelijke Kerk ook door uitnemende Kerkvaders, wier geloof aan de

Schrift zelve rotsvast stond, lang gearzeld is over de vraag, of sommige boeken wel tot den canon behoorden. Met name vindt men dien twijfel ten opzichte van de Openbaring van Johannes nog in de vierde eeuw, en wel op grond niet van historisch-critische bedenkingen aangaande de echtheid, maar bepaaldelijk omdat men bezwaar had tegen hetgeen in die boeken geleerd scheen te worden aangaande het Millennium of 1000-jarig rijk. Voor ons moge die twijfel niet bestaan, omdat we door juistere exegese hebben leeren inzien, dat het 1000-jarig rijk door Johannes niet geleerd wordt, maar daarom kunnen we toch zeer goed begripen, dat degenen die dat bezwaar hadden, de Openbaring van Johannes niet als Goddelijk konden aannemen. Met hun geloof aan de autoriteit van Gods Woord had dit niets te maken. En zoo nu stond de zaak ook met Luther. Wat de Roomsche Kerk hem overleverde als de *Heilige Schrift* was niet het ongeschonden Woord Gods, want bij het Oude Testament waren de zogenaamde apocriefe boeken gevoegd, boeken gevoegd, die heel het Protestantisme terecht als niet canonisch verworpen heeft. Dit feit, dat de canon van het Oude Testament vervalscht was door de Kerk, moest wel twijfel doen opkomen bij Luther, of ook de canon van het Nieuwe Testament genoegzaam betrouwbaar was. Vandaar dat hij aarzeld omtrent sommige boeken, te meer omdat reeds in de eerste Christelijke Kerk niet al de boeken, die wij nu tot het Nieuwe Testament rekenen, als Goddelijk erkend waren. Dat Luther hierin misgetast heeft, geven we pater Bendorp grif toe. Het protestantisme ziet in Luther waarlijk geen onfeilbaren pater. Maar met de erkenning van het absolute gezag van de Heilige Schrift als zodanig heeft dit vraagstuk niet te maken.

De Kerkhervorming.

Het herdenkingsfeest van de geboortenisstond der Reformatie, dat telken jare op 31 Oct. door de Protestantische kerken wordt gevierd, heeft ditmaal een bijzondere betekenis, nu het vierde eeuwfeest sindsdien verliep. Ook in onze Gereformeerde kerken zal op den 31. Zondag daarom dit feit wel op bijzondere wijze herdacht worden in de bediening des Woords, voorzover dit niet reeds op 31 Oct. zelf in een samenkomst der gemeente is geschied. Dit herdenkingsfeest nu dient niet in de eerste plaats om Luther te verheerlijken, maar om God den Heere ootmoedig te danken, die uit diep verval zijn Kerk weer heeft opgericht en nu een nieuw duisternis het licht van zijn Woord weer op den kandelaraar heeft gesteld.

Voor ons schittert in de Reformatie daarom bovenal de *verbondstrouw* van onzen God, die trots de afwending en zonde zijner Kerk, haar niet heeft verlaten, maar in zijn Goddelijke ontferming door den dienst zijner knechten haar weer terug heeft geleid tot de zuivere kennis van zijn Woord, en door dat Woord haar leven weer gereformeerd heeft. Die genadedaad van onzen God nu kan niet recht gewaardeerd worden, wanneer niet eerst een blik is geslagen op de Reformatie, die de Kerk in voorafgaande eeuwen had ondergaan.

Zoals Israël, het uitverkoren volk van God, dat evenzeer den rijken schat der openbaring van God den Heere ontvangen had, telkens weer afviel van God en zijn dienst, om dan weer door het woord der profeten en het reformatorisch optreden van Israël's vrome koningen tot God terug te worden gebracht, zoo is het ook in den loop der historie met de Kerk van Christus gegaan.

Geroepen door Christus om in de wereld in te gaan, het Evangelie aan alle creaturen te verkondigen, het licht en zout der wereld te zijn, alle terrein en alle macht voor zijn Koninkrijk op te eischen, heeft de Christelijke Kerk haar hoogste missie-arbeid aangevangen, de heidensche volkeren in haar schoot opgenomen en gekerstend, eerst de Grieksch-Romeinsche wereld en haar hoogstaande cultuur, daarna de Germaansche volken, de barbaarsche horden, die uit het Oosten Europa binnendrongen, en het blijft haar onvergankelijke eer, dat zij met het Christendom ook de schatten der cultuur aan de Germaansche volkeren heeft gebracht.

Als die missie-arbeid eindelijk voltooid is, staat de Christelijke Kerk op 't toppunt van haar glorie en macht. Ze beheerscht heel de wereld. Koningen en keizers buigen voor haar 't hoofd, kunsten en wetenschappen dienen in haar tempel. Ze omspant in haar machtigen greep heel het sociale leven der volkeren.

Maar hoe schitterend haar uitwendige luister en macht moge wezen, haar innerlijk, geestelijk leven zinkt steeds dieper weg. Ze had de wereld overwonnen, maar de wereld is de Kerk binnengedrongen en tastte haar levensbeginsel aan. Van de heiligheid, die 't levensbeginsel aan. Van de heiligheid, die het sierraad is van Gods huis, was hij haar prelaten en priesters al heel weinig te bespeuren, waar wereldzucht en zedeloosheid al meer de overhand kregen. Haar eredienst, die een dienst van den eenigen waarachtigen God moest wezen in geest en waarheid, werd niet alleen met allerlei heidensche elementen vermengd en verzinneelikt in allerlei uitwendige vormen en ceremoniën, maar liep gevaar door zijn heiligenverering en zijn aanbidding van het sacrament in creatuurvergoding te ontfaanen. Haar theologie fonkelde niet meer van de heilige bezieling, die eens de Kerkvaders had doen getuigen van de waarheid Gods, maar dreigde onder te gaan in dor intellectalisme en spitsvondige haardloerij; van het priesterschap der geloovigen en de heerlijke vrijheid, waartoe Gods kinderen geroepen zijn, was schier niets meer te bespeuren, waar de onmondige leek aan een priester-hierarchie onderworpen was, die steeds drukken haar macht over de consciëntie deed gevoelen. En wat het ergste

was, het rijke Evangelie van de genade Gods voor den armen zondaar was verdonkerd, doordat de zaligheid veel meer gebonden werd aan de verdienste der goede werken en daarmede de weg van werkelijkheid en eigengerechtigheid was gebaad.

Het was, toen tegen het einde der middeleeuwen dit verval der Kerk zijn hoogtepunt had bereikt, dat God de Heere het licht van zijn Woord weer heeft doen aanbreken, opdat zijn Kerk daardoor tot reformatie zou worden gebracht.

Want aan God alleen komt daarvan de eer toe, niet aan den mensch.

Hoe algemeen toch tegen het einde der middeleeuwen het gevoel was van de innerlijke inzinking der Kerk; hoe sterk het roepen was om een doortastende reformatie in hoofd en leden: geen concilie en geen Paus bleek in staat om de Kerk te reformeeren. Een enkel al te stuitend misbruik mocht worden weggenomen, maar tot een grondig herstel der Kerk kwam het niet en kon het niet komen, omdat de wortel waaruit al het bederf voortkwam, niet werd aangetast. Wat de Kerk niet vermocht, heeft God gedaan en naar zijn aanbiddelijke wijsheid deed Hij het niet door een machtig vorst, die over heerschen beschikken kon, niet door een prins der geleerden, om wiens gunst ieder bedelde, maar door een eenvoudigen monnik uit een onbeduidend stedeke in Duitschland, een man, die in die ontzaglijke worsteling geen ander wapen bezat dan het *Woord*.

Hij deed het door langs den diepsten weg van zondeloosheid en zieleworsteling van dien monnik, weer te doen opgaan het licht van het Evangelie der genade Gods, waardoor hij vrede en rust voor zijn benauwde ziel vond in de gerechtigheid van Christus alleen. Hij deed het door in dezen monnik te wekken dat wonderse heroïsme des geloofs, waardoor hij tegenover heel een wereld durfde opstaan om getuigenis af te leggen van hetgeen God door zijn Evangelie hem geopenbaard heeft. Hij deed het door dien man toe te rusten met die wonderbare gaven van de taal, waardoor hij de diepste snaren van de volksziel wist te roeren en zijn woord als een bliksemstraal sloeg in de harten. Hij deed het door dat woord van Luther als middel te gebruiken, om een nieuw geestelijk leven in de harten van duizenden en duizenden te wekken, een nieuw leven dat door geen banvloek van den Paus en geen edikten van den keizer, dat door geen schavot en geen brandstapel kon worden gesmoord. Ook hier, als bij de stichting der Kerk, is naar 't schoone woord van Tertullianus, het bloed der martelaren het zaad der Kerk geworden.

Daarom is de Reformatie meer geworden dan een verbetering van misbruiken, die in de Kerk allengs waren ingeslopen. Zij is in den diepsten grond naar haar oorsprong en wezen religieus geweest van aard. Zij wortelt en vindt haar oorsprong in de persoonlijke bekeering van Luther, die door 't Evangelie het antwoord vindt op de vraag: hoe krijg ik een genadigen God? Zij brengt de blijde boodschap van dezen genadigen God, die om Christus wil al de zonden ons vergeeft, tot de verslagenen en verbrokenen van hart. Ze voert den verloren zoon terug tot het vaderhart van God. Dat is de geestelijke weldaad, die de Reformatie ons bracht. Ze heeft den rechtstreekschen band tusschen God en de ziel weer hersteld. Daarom verwerpt ze het middelaarschap van kerk, priester en sacrament, om als den eenigen middelaar, Christus den Zoon van God te proclameeren. Daarom verwerpt ze de verdienstelijkheid der goede werken, om te pleiten op de genade Gods alleen. Daarom stelt ze als voorwaarde voor die genade het geloof alleen, omdat het geloof de meest onmiddellijke band is van vertrouwen tusschen God en de ziel. Daarom verwerpt ze alle gezag van kerkelijke tradities en kerkelijke machthebbers, om Gods kind in de consciëntie te binden aan het gezag van Gods Woord alleen.

Van dat middelpunt des geloofs uit heeft het reformatorisch beginsel dus gewerkt op alle terreinen van het leven. Omdat de religie, de gemeenschap met God, het heiligste en het diepste in de menschen is, kan het niet anders of de principiële verandering, in deze verhouding tusschen God en mensch gebracht, moest haar uitwerking doen gevoelen op het leven der Kerk. De macht, die de Kerk tot reformatie kan brengen, was daarin gegeven.

Het was dus diepe zielsovertuiging van de genade Gods, die Luther bewoog op den 31en October 1517 zijn stellingen tegen den aflathandel op de deur van Wittenbergs slotkerk aan te slaan, omdat die aflathandel wel de schriklijkste uiting was van het religieuze bederf, dat de Kerk had aangetast. Zoo ontstond het conflict, dat eindigen moest met een breuk met de pauselijke hiërarchie. Die breuk is door Luther niet gezocht en niet gewild. Hij heeft haar gemeden, zolang hij kon. Hij wilde reformatie der Kerk, geen revolutie. Ook de eenheid der Kerk woog hem, evenals Calvijn, zwaar op 't hart. Maar toen de Paus van geen reformatie wilde weten en den halstarrigen monnik voor de keuze plaatste, gebaumen te worden uit de Kerk of prijs te geven, wat zijn diepste zielsovertuiging was, verbrandde hij den pauselijken banbul en de pauselijke declaratie. Boven de eenheid der Kerk stond hem de waarheid Gods. Daarom verklaarde hij op den Rijksdag te Worms voor den Keizer en al de vorsten van het Duitse Rijk, dat hij alleen dan herroepen wil, wanneer hij uit Gods Woord van ongelijk overtuigd is. Het: hier sta ik, ik kan niet anders. God helpe mij, is het beslissende woord geweest. Carlyle heeft gelijk, wanneer hij dit moment in Luthers leven het grootste feit in de geschiedenis der Kerk noemt. Heroischer daad is nooit geschied, dan dit woord door Luther gesproken. Het was de weerklank op het woord van den apostel, dat men God meer gehoorzamen moet dan de menschen.

Zoo is de *rechtvaardigmaking* uit het geloof alleen het uitgangspunt der Reformatie geweest, maar haar beginsel waardoor ze was, het rijke Evangelie van de genade Gods voor den armen zondaar was verdonkerd, doordat de zaligheid veel meer gebonden werd aan de verdienste der goede werken en daarmede de weg van werkelijkheid en eigengerechtigheid was gebaad.

Het was, toen tegen het einde der middeleeuwen dit verval der Kerk zijn hoogtepunt had bereikt, dat God de Heere het licht van zijn Woord weer heeft doen aanbreken, opdat zijn Kerk daardoor tot reformatie zou worden gebracht.

tot een kerkreformatie geworden is, 't opkomen geweest van het *absolute gezag van het Woord Gods alleen*. Dat is het wat Luther op den Rijksdag te Worms heeft uitgesproken: dat is de grondtoon van het protest door de Protestantische vorsten op den Rijksdag te Spiers ingedient; dat is het wat alle reformatoren met Luther, zoowel een Zwingli als een Calvijn, hebben beleiden. Daarom is de aanklacht van Rome, dat de Reformatie een daad van revolutie tegen het wettig gezag zou zijn geweest, even onwaar als de lofspraak van het moderne protestantisme, dat Luther zou zijn opgekomen voor de vrijheid van denken en het individualisme ten troon zou hebben geboven. De vrijheid van Gods kind, die Luther predikte, was een geestelijke vrijheid, de vrijheid van den Christenmens om God te dienen, in zijn consciëntie alleen gebonden aan het Woord van God. Wie dit laatste, de gebondenheid aan het Woord Gods, weglaat, heeft het grondbeginsel der Reformatie verloochend, en houdt van de vrijheid, door haar verkondigd, niet anders over dan een caricatuur. Maar evenzeer, het mag op dit Hervormingsfeest wel met nadruk worden herhaald, verloochent dit beginsel der Reformatie, wie meent dat reformatie alleen langs reglementairen weg mag worden bereikt; wie de eerbied voor de machthebbers in de Kerk hoog stelt dan den eerbied voor Gods Woord; wie om de eenheid der volkskerk te behouden, een breuk met 't instituut, dat handelt naar Gods Woord, onmogelijk maakt, niet aandurft. Erasmus moge hun schutspatroon zijn, Luther is het niet. Het is dan ook wel opmerkelijk, hoe weinig bij al de hulde, die men Luther om zijn geloofsbeginnelsen wil brengen op dit herdenkingsfeest der Reformatie, juist op dit voor heel de Kerkhervorming toch beslissende punt gewezen werd.

Voor onze Gereformeerde Kerken, die aan dit beginsel der Reformatie getrouw zijn gebleven, is er zeker geen reden om dien karakteristieke trek uit het beeld der Reformatie weg te doezelen. Veelmeer blijft naast de groote betekenis, die Luther heeft als reformatie voor het religieuze leven, voor ons van niet minder belang, dat hij ook als reformatie der Kerk is opgetreden. Hij heeft niet gewacht totdat heel de Kerk bereid was het juk der pauselijke hiërarchie af te schudden, maar in gehoorzaamheid aan Gods Woord heeft hij de Kerk van Wittenberg tot reformatie gebracht. Hij heeft niet gewacht totdat een wettig saamgeroepen concilie de reformatie der Kerk ter hand nam, maar hij heeft gedaan wat geen reformatorisch concilie vermocht. Hij heeft de hiërarchie op zij geschoven en het wettig ambt in Christus Kerk hersteld. Hij heeft gebroken met het valsche dogma der Roomsche Kerk en de Kerk weer tot belijdenis gebracht van wat de grondwaarheid van het Evangelie is. Hij heeft den eeredienst gezuiverd van de superstitie en creatuur-vergoding, die met den geestelijken dienst van God in strijd is. Zoo is hij de Reformatie der Kerk geworden. Zwingli en Calvijn mogen nog consequenter dan Luther deze reformatie der Kerk hebben doorgevoerd, maar de grondslag der Reformatie is door Luther gelegd.

Deze Reformatie is niet het breken met de Kerk geweest om daarnaast een *nieuwe* Kerk te stichten. Even dwaas als 't is, in Luther den ontdekker te willen zien van een nieuw christendom, is het hem den stichter te noemen van een nieuwe Kerk. Wie dat doet, geeft in den grond Rome gelijk. De Reformatie was de renaissance der Kerk, haar geestelijke wedergeboorte, doordat ze terugkeerde naar het Evangelie der Schrift en naar den vorm in de apostolische kerk voor de christelijke kerk gegeven. Revolutionair is Luther daarbij zeker niet te werk gegaan. In dat opzicht staat Luther lijnrecht tegenover het Anabaptisme en de spiritualistische secten van vroeger en later tijd. Hij breekt niet af, maar herstelt en zuivert. Hij stelt zich op den grondslag van de algemeene christelijke Kerk en de belijdenis door haar op haar oecumenische concilies beleiden. Hij handhaaft den kinderdoop. Zelfs in den eeredienst der Kerk wil hij niet loslaten, dan wat met Gods Woord in strijd is. Hij behoudt kerk en sacrament, ambt en woord. En hij erkent de leiding des Heiligen Geestes ook in de ontwikkeling der Kerk, waar deze niet inging tegen 't Woord van God. Hoe hoog heeft hij de kerkvaders niet gesteld en hoe is met name Augustinus niet zijn geestelijke leidman geweest. De rijke zegen dien deze Reformatie ook gebracht heeft voor het zedelijk leven der volkeren, voor den Staat, dien zij losmaakte van de suprematie van de Kerk, voor de wetenschap, die zij nieuwe banen aanwees, voor het beroep, dat zij nu als goddelijk beroep leerde eeren, voor de heiligheid van het huwelijk tegenover de verheerlijking van het coelibaat, voor het volksonderwijs, waarop Luther reeds in zijn eerste geschrift aan den adel der Duitse natie wees, behoort hier niet nader uiteengezet te worden. Ons hoofddoel was de betekenis der Reformatie voor het religieuze leven en het herstel der Kerk te schetsen.

Zoo is er dan zeker reden om God den Heere te danken voor wat Hij in en door de Reformatie voor zijn Kerk heeft gedaan. Niet alleen de Protestantische Kerk, ook de Roomsche Kerk heeft de werking dezer reformatorische actie ondergaan. Zonder Luthers optreden zou de Roomsche Kerk niet op het concilie van Trente tot een reformatie van menigen misstand in haar midden gekomen zijn. Wie het beeld van de Kerk op het einde der middeleeuwen vergelijkt met het beeld dat de Roomsche Kerk in onze dagen aanbiedt: de Pausen, die toen de Kerk regeerden en nu: de toestand op zedelijk gebied onder haar geestelijkheid in de 19de eeuw en thans, weet hoe machtig de invloed der Reformatie zelfs in de Roomsche Kerk is geweest, zoals ook nu de Roomsche Kerk in die landen, waar het Protestantisme den toon aangeeft, nog het meest door geloofs-ijver en ernst van zedelijken levenswandel uitblinkt.

Ma de Ri Prote feest-veroor meerd die terug Woorn nings begin den li heel, een Cl te slat maar me zo achte men, opgebeld re bewers onze s len, w voorig Hoe en se dan he Kerk Kerk vraag, woord tot die te bew op dea thans a staat dan de matine graf, 2 hun n wettig zoenlijk Maar gelijk o congres „ook in aan de de rech leen en heid v der wa geestelij vorming van zon loofs-ov onderw leven a gelijk hi vorming komt to selen de beginsel cischen. Die roe is een r kan 't vo ren. M Woord; als zij 't hum kra zij in d waarach

1. Gaat leers op literatuur. Allereer recht beva onder der vormel in Zondagsc ook voor. LUTHER, 1. FERT DO J. H. K. laire schri geschieden delijk op 't 'Grav niet and HERBERING en de Mo Ben dezer plaatjes v als die, licht zijn op Zonda doeleinden 2. Dr. Korte over IV. — UO Dr. DEN 's GRAVEN zijn korte jaars en kwartaal, 1 December, kort. Datu dan een f geen schi geheel wi het Schrift den vastgel hart te tr kingen zo bij 25 Dec in de brich oven, alles hoven de schrijven. 3. LAAT hoeve, 's G dan 31 li woorden v christenen. »Het is de hier vol te geven, meer beken uit den laa wier namen zeer kleinen „Ongetwij deze getuige den na een aan ervar hebben afg En dan ik, na lenin Zijn zegen

opko-
n het
uther
spro-
doo-
tsdag
de re-
ingli
is de
een
reag
lof-
heid
roon
Gods
elijke
misch
lleen
de dit
oord
der
n de
nders
het
et na-
t be-
re-
mag
de
dan
de re-
euk-
oord
mus
het
hoe
om
dit
op
be-
aan
ge-
rak-
atie
de
re-
ois
for-
niet
het
den
oord
for-
dat
for-
leen
com-
p zij
stus
het
de
it de
Hij
per-
den
Zoo
den
ter
ben
for-
t de
terk
ther
euw
hoe-
oet,
for-
eas-
erde
den
ris-
her
dat
het
het
ten
af,
op
ijke
en-
den
erk
ord
ent,
des
der
ord
lers
nus
De
ge-
vol-
kte
we-
oor
p
hu-
het
rop
len
ier
fd-
oor-
rk
len
de
iet
m-
to-
p-
het
an
en
de
id
m-
fr-
en
en
s-
tel

Maar naast dezen dank voor den zegen in de Reformatie ons geschonken, is voor de Protestantische Kerk op dit vierde eeuwfeest der Reformatie niet minder roden tot verontmoediging. Al mogen onze Gereformeerde Kerken, dank zij de genade Gods, die door een tweede reformatie ze weer terug bracht tot de gehoorzaamheid aan zijn Woord en de erkenning van Christus Koningschap over zijn Kerk, weer leven uit het beginsel, door de Reformatoren gesteld, wie den blik slaat op het Protestantisme als geheel, gevoelt hoe er oorzaak zou wezen voor een Claus Harms om openlijk stellingen aan te slaan, die niet een aanklacht tegen Rome, maar een aanklacht tegen het Protestantisme zouden vormen. En mag in de eeuw die achter ons ligt, een nieuw reëel zijn gekomen, waardoor het geestelijk leven weer is opgehoofd, maar hoe rijk de betekenis van dat reëel ook geweest is, wie zou durven beweren, dat de Protestantische Kerken in onze dagen nog trouw zijn aan de beginselen, waaruit de Reformatie der 16e eeuw is voortgekomen?

Hoe het komt, dat die afval, die veel eerder en schrikkelijker vorm heeft aangenomen dan het bederf dat in de middeleeuwen de Kerk ontsoerde, juist in de Protestantische Kerk zoo sterk is doorgedrongen, is een vraag, die hier niet behoort te worden beantwoord. Het feit zelf is voldoende om ons tot diepe beschamelijkheid te strekken en ons te bewaren voor elk antipapistisch gejuhl op dezen gedenktag der Reformatie. Wat thans als Neo-Protestantisme zich aandient, staat veel verder van Luther en Calvijn, dan deze van de Roomsche Kerk. De reformatoren, wanneer zij opstonden uit hun graf, zouden in deze Neo-Protestanten, die hun naam op de banier dragen, niet hun wettig kroost zien, maar hun meest onverzoonlijke tegenstanders.

Maar ook afgezien van dezen afval is er, gelijk onze Idenburg op het Hervormingscongres te 's-Gravenhage terecht opmerkte: „ook in die Kerken, waar men nog vasthoudt aan de groote beginselen der reformatoren, de rechtvaardigmaking door het geloof alleen en de onmisbaarheid en genoegzaamheid van de Heilige Schrift als kernbon der waarheid, zooveel achteruitgang in de geestelijke factoren, die de kracht der Hervorming hebben uitgemaakt, dat diepe besef van zonde en genade, van geloofsomvloed en geloofs-overgeveelheid, dat onbepaald zich onderwerpen en gehoorzamen ook in eigen leven aan het Woord van God." „Vandaar," gelijk hij er op volgen laat, „dat uit de Hervormingscongres ook tot ons een roepstem komt tot voortgaande hervorming. De beginselen der Hervorming toch zijn de eeuwige beginselen van Gods Woord, die hunne eischen stellen aan alle volken en alle tijden. Die roepstem tot voortgaande hervorming is een roepstem tot strijd. En in dien strijd kan 't voorbeeld der Hervormers ons veel leeren. Met name hun eerbied voor Gods Woord; hun kloekheid in woord en daad, als zij den eisch van hun beginsel zagen; hun kracht, wortelend in het feit, dat wat zij in de wereld verkondigden, in hun ziel waarachtig was."

Dr. H. H. K.

Leestafel.

1. Gaarne vestig ik nog de aandacht onzer lezers op een vijftal werkjes uit de Luther-literatuur deser dagen.

Allereerst op het korte, maar voor kinderen recht bevattelijke geschiedje van P. ORANJE, dat onder den titel MAARTEN LUTHER ALS HERVORMER HERHAALD, uitgegeven is door de Geref. Zondagschoolvereniging „Jachin". Dan op het, ook voor groote menschen bestemde, boekje LUTHER, HERINNINGEN BIJ HET VIERTIENDE EEUWFEEST, door H. A. VAN DER MAST, uitgave van J. H. KOK te Kampen, en waarin deze populaire schrijver over onderwerpen uit de Kerk-geschiedenis zijn goeden naam handhaaft. Eindelijk op drie werkjes door J. N. VOORHOEVE te 's-Gravenhage, uitgegeven, en wel ik kan niet anders van A. LUKKING; DE WERELD IN BEROEPIJNG GEBRACHT VAN H.C. VOORHOEVE JEN-DE DE MONNIK VAN WITTENBERG VAN J. THESMA. Een dertig werkjes, het eerste, is van mooie plaatjes voorzien en alle drie leenen zich, evenals die, welke door „JACHIN" en KOK in het licht zijn gezonden, bijzonder voor uitleiding op Zondagscholen en ook voor Evangelisatie-doelinden.

2. Dr. M. M. DEN HERTOG, MORGENLICHT, Korte overdenkingen voor elken dag des jaars. IV. — Utrecht. — G. J. A. Ruys.

Dr. DEN HERTOG, Hervormd predikant te 's-Gravenhage, biedt ons hier het 4e stuk van zijn korte overdenkingen voor elken dag des jaars en welk stuk dan gaat over het laatste kwartaal, de maanden October, November en December. Deze overdenkingen zijn metterdaad kort, dattum, tekst en mediatie vullen niet meer dan een blaadje. Maar de omvang heeft hier geen schade gedaan aan den inhoud. Over het geheel wist de schrijver de grondgedachte van het Schriftwoord te vatten en met zijn, in woorden vastgelegde overpeinzing er van, het christen-hart te treffen. Hier en daar pakkende opmerkingen zoals, om slechts een enkele te noemen, bij 25 December, over... en leidde Hem nder in de kribbe uit Lukas 2:7 b: „Niets voor het oog, alles voor het geloof! Zoo kunnen wij boven de geschiedenis van Jezus' geboorte schrijven.

3. LAATSTE WOORDEN. Uitgave J. N. Voorhoeve, 's-Gravenhage. Een boekje van niet meer dan 31 bladzijden, maar dat met zijn laatste woorden van stervenden, christenen en niet-christenen, het lezen wel waard is.

„Het is ons dood, zoo staat er op bl. 5, in de hier volgende bladzijden de laatste woorden te geven, in historische volgorde, van min of meer bekende personen uit de geschiedenis en uit den laatste tijd; tevens ook van enkelen, wier namen we niet noemen, omdat ze in slechts zeer kleinen kring gekend worden.

„Ongetwijfeld willen wel allen uit trekken uit deze getuigenissen en belijdenissen, die stervenden na een veel bewogen leven, een leven rijk aan ervaring, aan den rand der eeuwigheid hebben afgelegd."

En dan aan het slot de bede, waarmee ook ik, na lezing, instem, „God zegge voor ons allen Zijn zegen in deze laatste woorden."

4. Oude Pades weekblad voor de verbreiding der Gereformeerde beginselen, ten dienste van Kerk en Volk. Onder Hoofredactie van Dr. J. J. Knap. Nederl. Hervormd Predikant te Groningen. Uitgever J. H. Kok te Kampen.

Om naar rijken inhoud en haar ook ons zoo sympathiek doel is het mij een behoefte op deze periodiek, die thans haar 35e jaartal doet, hier eens weer de aandacht te vestigen.

In de laatste twee Nrs., bykans alleen door Dr. Knap geschreven, wordt in de rubriek ONDER HET KLANKROOD, — wat doet denken nog eens aan echte preektoelen — de verklaring en toepassing van de Catechismus-Zondagen voortgezet. In die van OVER EN WERER, bij den Redacteur ingekomen, beantwoordt ONDER VAN VERRE EN NABU toestanden en gebeurtenissen in ons land en daarbuiten bespreken; in UIT DE FONTEN des HILIS mediaties gegeven. De rubriek: AAN HET SPIELEN, bevat ditmaal weeken over HET OUDERLINGS-AMBY en DE OPLEIDING TOT OUDERLING. Verder vindt men in Oude Pades: INHOUD VAN TIJDSCHRIFTEN, BERICHTEN EN KERKELIJKE BERICHTEN, terwijl LUSARDI, wiens literair werk ik hier reeds vroeger besprak, er met zijn JONKER VAN STERRENBURG — Een verhaal uit het Friese volksleven, het FRUITLITON in voortzet, dat hij in dezen 35e jaargang begon.

Dr. Knap schrijft in aangenamen stijl en met kennis van zaken. Deze zijn peisaarheid verdient ook van ons, leden der Gereformeerde Kerk, belangstelling en steun.

5. Bloemen en vruchten. Maandschrift uitgegeven door Chr. Letterkundig Verbond. Redactie A. J. Hoogenbirk, G. J. uit den Bogard, Dr. A. Brummelkamp, J. B. Benner, A. P. Snoep, J. J. Deelman, K. Steenstra, P. v. Veld.

Met het October Nr. is de 7e jaargang van dit Maandschrift, over welks bestaan en voortbestaan wij ons hebben te verheugen, begonnen. Dit Nr. staat, zoals te begrijpen is, zij het ook voor een deel, in het teken van den gedenktag der Hervorming. Drie bijdragen staan daarmee in verband. Een gedicht: MAARTEN LUTHER van een der redacteuren, G. J. uit den Bogard. Een fantasie: BY LUTHER OF BEZOK door J. C. H. en een studie van een ander Redacteur A. P. Snoep getiteld: IN DE MOEDERSCHEID DER HERVORMING. Van Tink van Veen een lief versje: HERFSTON en van Prof. GROSHOEDE een lezenswaardig opstel: GEDACHTEN OVER DE VLOEKPAALLEN, waaraan ik hier het volgende ontleem:

„De vloekpalen zijn van hetzelfde karakter als het wee van Christus tegen de farizeeën of zijn oordeel over Kapernaum. En in de vloekpalen veroordeelt ten slotte de Christus Gods allen, die Hem tegenstaan, allen die zich verzetten tegen het Koninkrijk Gods."

„Wie dat alles ziet, zal met de vloekpalen zooveel moeite niet hebben. Zeker, vreselijk blijven ze, maar vreselijk is ook het oordeel Gods over allen, die het kwade doen."

„Het eigenaardige dezer palen, zoowel als dat van oud Israel, zegt nadelijk, dat het ons niet geoorloofd is zoo iemand te vloeken."

„Alles is dus terug terug te brengen tot deze groote zaak: Alleen God oordeelt over de herten, kent de herten. Daarom kan Hij alleen vloeken."

6. De Maandonker Zendingstijdschrift. 1 Oct. 1917. Dr. H. Dijkstra, Smilde; Dr. Bakker, Djokjakarta. Dr. D. K. Wielinga, Pajeti. Uitgave van Edzo Venema v.h. Boewman en Venema, Groningen. Dit Nr. bevat: BLOEM, VAN EN OVER DE ZENDING. Verslag van een interview dat een dagblad-correspondent met Dr. H. VAN ANDEL te Medan heeft gehad omtrent diens arbeid te Solo en de Indische Zending in het algemeen, welk interview is weergegeven in de SUMATRA-POST, een der groote dagbladen van Sumatra's Oostkust, in het Nr. van 18 Mei 1917, en dat de MAANDONKER daarin in dit October-Nr. overneemt.

Een zeer interessant en actueel stuk. Een stuk waarvan ik de lezing aan onze Zendingsvrienden bijzonder kan aanbevelen.

Dr. D. K. WIELINGA zet in dit Nr. van de M. voort zijn artikelreeks DE ZENDING VAN DE GEREFORMEERDE KERKEN, voor Zendingstudie-kringen, en verhaalt dan van de Historie van Soemba in 1881 en 1882, toen 9 Juni 1881, de eerste zending J. J. VAN ALPHREP per kruisboot van Koepang, tegelijk met den nieuwen controleur A. MELINKJ geïnterveerd was.

In UN MYN CAMEKA geeft Dr. DIKSTRA o.m. een verslag van een artikel in de „Groene" over de Minahassa, waarin RATOEL LARIGER een waardeerend van de Zending aldaar spreekt, maar ook kritiek levert.

G.

Officiële Berichten.

Kort verslag van de vergadering der Geref. Kerken in de Classis Klundert op Woensdag 12 September te Breda.

1. Dr. Sikkell opent, leest Psalm 148 en gaat voor in gebed.

2. Naar toebeurt praesideert Dr. Sikkell, is Dr. Basoeki scriba en Dr. Koopmans assessor.

3. De credentiaelen blijken in orde.

4. De notulen worden onveranderd vastgesteld.

5. In een hartelijke toespreek felicitatie de Praeses Dr. Ruijs met diens 25 jaargebied en Dr. Hummelen met zijn beroep naar Den Ham, daarbij den wensch der vergadering vertolkend, dat Z.E.W. onze classis nog niet ga verlaten.

Dr. Ruijs dankt in gevoelloze bewoordingen den praeses voor diens heilgroet en de classis voor hare reeds op zijn ambtsjubileum betoonde waardering.

6. Een schrijven van de B. B. Bax o.m. wijzen/e op dringende noodzakelijkheid van tractamentverhooging der Predikanten, wordt onder dankbetuiging voor de zeer gewaardeerde bedoeling voor kennisgeving aangenomen.

7. Uit het rapport voor Hulphele. Kerken uitgebracht namens den deputat Hr. Punt blijkt, dat is uitgegeven f123.50, ontvangen f52.23 en alsoo een nadeel saldo is ontstaan, groot f71.27.

8. Namens zijn mededeputaten brengt Dr. Hummelen rapport uit van de gehouden Kerkvisitatie, waaruit o.m. blijkt, dat de Kerken er meer en meer naar staan om de Kerkenordering te onderhouden.

9. De Koopmans brengt verslag uit namens gedeputeerden ter particuliere Synode, naar aanleiding waarvan besloten wordt, een deputaat te benoemen voor de uitkeering van art. 19 K.O. Hiervoor wordt bij stemming gekozen Dr. Sikkell, secundus: Dr. Koopmans.

10. Dr. Nomes rapporteert over den fincken voorbereden en welgeplande Zending- en Evangelisatiedag, in het park „Het Valkenberg" te Breda gehouden. De opkomst was bevredigend. De bezielende woorden der sprekers, D. D. Sikkell, Breukelaar en Schouten, sloegen in; het christelijke zangkoor „Halleluja" zong prachtig, het treft bleek uitzinnend geschikt; consumptie

en bediening waren voortreffelijk; het haig saldo bedroeg f71.27.

De praeses dankt den Rapporteur, brengt hulde aan het plaatselijk Comité te Breda, en aan de Classicale Commissie Dr. D. Basoeki, Hummelen en Nomes, die op zijn voorstel bij afdiening worden herbenoemd.

11. Bij de „benoemingen" worden alle classikale deputaten gecontinueerd.

12. Het aangehouden voorstel van de kerk van Raamsdonk, om art. 23a van de Huishoudelijke regeling te schrappen, en art. 23 te supplereen met: „plus reikosten", wordt aan genomen.

Dat van diezelfde kerk om art. 24 aan te vullen met een nadere omschrijving van wederzijdsche verplichtingen en rechten van het consulentchap, wordt verworpen.

13. De kerk van R. ontving advies op de vraag: hoe verder te handelen met een doopkind, dat zich voortdurend tegen de vermaningen der Kerkeraden blijft verzetten. Geantwoord: „nog aanhouden met vermanen".

14. Oud. Bax brengt een uitvoerig rapport uit namens de Commissie voor onderzoek naar de predikantstractementen. In sommige kerken bleken deze in het laatste jaar belangrijk verhoogd.

In enkele andere toonde men wel te willen, maar nog moeilijk te kunnen, en met het oog hierop stelt de Commissie de volgende conclusie voor: „De kerken, die van oordeel zijn het door de Commissie voorgestelde en door haar toegestemde noodzakelijke minimum nog niet te kunnen bereiken, kunnen de classis verzoeken, hulpbehoevend te worden verklaard. De classis zal dan door een Commissie den finantielen toestand van zulk een kerk onderzoeken, en, bij gebreken overmogen, het ontbrekende uit de kas voor hulpbehoevende kerken aanvullen, waartoe de kerken der classis naar percentage zullen bijdragen".

Deze conclusie wordt bij hoofdelijke stemming met alle stemmen aangenomen.

Tot leden der genoemde Commissie worden dezelfde broeders, onder dankbetuiging voor hun geleekende ernstige bejegening van deze zaak, benoemd, met de opdracht op de volgende vergadering rapport uit te brengen, welke kerken, en tot welk bedrag, bedoelden steun wenschen te genieten.

15. De afgewagden van een der kerken nemen, met het oog op dit besluit, hunne reeds meermalen gedane aanvraag voorloopig terug.

16. De vacaturebeurten worden geregeld: Dr. D. Ruijs en Hummelen zullen de kerk van Drimmelen, Dr. D. Basoeki, Nomes en Sikkell die van Willemstad dienen.

17. Aan de kerk van Willemstad wordt toegestaan de B. B. Punt van Middelburg en Versluis van Rotterdam in haar midden te doen optreden.

18. Als antwoord op verzoek van een der kerken om nog eenige nadere inlichtingen, bevestigt onder instemming der verg. Dr. Goria in een warm pleidooi de collectie voor den kerkbouw te Rosendaal krachtig aan.

19. De kerk van Fijnaart wordt aangewezen om de volgende vergadering samen te roepen te Klundert op te Zevenbergen, op Woensdag 21 November.

20. Wegens spoedeisende sluiting om den verminderten treinenloop wordt de behandeling van enkele zaken uitgesteld, en de korte notulen niet gelezen.

21. Na dankgebed bij monde van den assessor, sluit de praeses de vergadering.

Op laat der classis,
J. J. KOOPMANS, assessor h. t.

Buitenland.

Deutschland. Herdenking der reformatie. Erkenning van de betekenis van Calvijn.

Het spreekt van zelf, dat de persoonlijkheid van Luther bij het vierde van het 4e eeuwfeest der reformatie op de voorgrond staat. Hij is de held geweest die den eersten stoot gaf voor de gezegende beweging welke doorwerkte tot op den huidige tijd. Dat men hierop vooral in Duitschland den nadruk legt, is te begrijpen. Verliedend mag het echter genoemd worden, dat men ook in Lutherse kringen de betekenis van Calvijn voor de reformatie toont te verstaan. Niemand minder dan de Generaal-luitenant van Sleeswijk Dr. Theodor Kasian, een man van groote betekenis in Duitschland, heeft zich daarvoor uitgesproken in een geschrift getiteld: „Reformation, nicht Revolution". Daarin zegt die schrijver het volgende:

„Er ligt een koninklijk element in Luthers onverschilligheid voor wereldse vormen. Daarin is hij werkelijk groot ten opzichte van de wereld. Maar dit neemt niet weg, dat Luthers gering-schatting van de organisatie, zijn missen van organisatorisch beleid, een gebrek is en niet een uitzonderend eigenschap, gelijk sommigen willen. Het is niet onverschillig bij den arbeid der kerk, in welke vormen dat geschiedt; of dit gebeurt in zijn eigen, of in ander, of in Sauls of in Davids kleed. Hierin heeft Luthers groote leerling Calvijn een goed getuigenis. In één geestelijk opzicht komt hij niet tot Luther. Zijn opvatting van het Evangelie is een zinken. Maar Calvijn's kerk is beter georganiseerd dan die van Luther. De Lutherse kerk is in handen van vorsten geraakt, al is het ook dat menige vorst haar bevordert en goed getuigenis heeft; maar dat was toch de weg waardoor zij kwam onder de firma van het vlandscherrlichen Kirchen-regiment; daardoor kwam zij onder het sunepiscopaat van den vorst des lands of onder de macht van den Staat. In de plaats van de Roomsche hiërarchie kwam de bureaucratie. Uit de Evangelische Kerk groeide van lieverlede iets, dat, naar haar wezen niet is, een departement van den staat, een staatsafdeeling voor Godsdienstelijke aangelegenheden. Wat wij dringend noodig hebben is, dat de Kerk in de juiste trekking tot den Staat komt te staan, opdat wij, van staatsbanden bevrijd, op eigene voeten komen te staan en zodanig worden wat wij als Evangelische Kerk behooren te zijn: de vrij als zelve besturende gemeente van Woord en Sacrament. Wie helpt ons daaraan? Gezegd die die doet. Van onze staatslieden kunnen wij het niet verwachten. Voor zover zij zich waarlijk aan de Kerk laten gelezen liggen, doen zij dat naar den regel van summi cuique (ieder het zijne) naar de uitlegging van Fritz Reuter. Als wij als predikanten voor de vrijheid der Kerk optreden, worden wij verdacht gemaakt als hiërarchische neigingen te hebben. Slechts van uit de gemeente kan de bevrijding der gemeente komen, uit den klaar bewusten, vasten wil der leden. Van de losmaking uit verwinging door den staat (staatsliche verzwering) ha-ge de toekomst van de Evangelische volkskerk af."

Wij willen niet veel hieraan toevoegen. Zij die Calvijn en Luther kennen, zullen niet toegeven, dat uit een geestelijk oogpunt Luther hooger staat dan Calvijn; ook zullen zij niet beweren, dat het Evangelie dat Calvijn verkondigde, lager staat dan datgene wat Luther predikte. Maar het verheugt ons, dat de Lutherse stemmen opgaan (het woord dat Dr. Kasian deed hooren, is op andere manier door anderen gesproken) die er op aandringen dat de Lutherse Kerk met Gereformeerde zout zal doortrokken worden. Mocht men in Duitschland maar algemeen gaan verstaan, dat Luthers werk moet voortgezet worden in Gereformeerden geest.

Noord-Amerika. De oorlog en de Duitschgezinden.

Het was te voorzien, dat in de nieuwe wereld nadat president Wilson den oorlog aan de Centrale mogendheden verklaard had, niet alle burgers daarmee ingenomen zouden zijn. Er waren daartoe te veel menschen van Duitse afkomst — de Lutherse Kerk in N.-Amerika telt bijna vier miljoen gedoopte leden, de Duitse Gereformeerden zijn daaronder niet gerekend. Nu is het te denken, dat die oorspronkelijk Duitse elementen niet van harte den oorlog mede kunnen surijden, en zij door hen, die Engelsch bloed in de aderen hebben, worden aangezien als menschen die men maar half vertrouwen kan. Dit heeft ten gevolge, dat men in de verschillende Staten van de Unie State Councils of Defense (Staatsraden voor verdediging) heeft ingezet. Deze Council te Nebraska had leiders in de Lutherse Kerk en sommige professoren aan de Staatsuniversiteit beschuldigden van ongepaste uitdrukkingen te hebben gebruikt in ongeoorloofde handelingen te hebben verricht. De Council was gaande gemaakt door honderden brieven van personen, die beweerden dat zij duizenden verloren hebben omdat zij zich niet gedweden aan pro-Duitse invloeden wilden onderwerpen. Bannen die Liberty-bonds (vrijheidsbonden) in N.-Amerika geplaatst hadden, genoden, werden bedreigd dat men met hen geen zaken meer wilde doen. Op grond van deze mededeelingen schreef de Council, dat het wellicht nog nooit in de geschiedenis noodig geacht was bij de leden eener groote kerk een beroep te doen op de vaderlandsliefde, teneinde de gevaarlijke neigingen van hare voornaamste vertegenwoordigers tegen te gaan.

De Lutherse Kerk is het antwoord hierop niet schuldig gebleven. Onderseide organen der Lutherischen wezen er op, dat de belijderschriften der Kerk gehoorzaamheid aan de over den mensch gestelde machten eischen, terwijl in eene vergadering van Lutherse predikanten bevestigend werd uitgesproken dat juist hun Kerk is genoemd terwijl er toch in andere Kerken ook zullen zijn die zich eveneens schuldig maakten. Wat sommige leden doen, kan de geheele Kerk niet ten laste gelegd worden, en dit te minder wij breedere vergaderingen der Kerk resoluties aannemen, waarbij trouw aan dat land werd befoeld.

In Lutherse kringen spreekt men uit, dat de sympathieën der leden verdeeld zijn en dat er verschillende gedachten gekoesterd werden over de beantwoording van de vraag, of de Vereenigde Staten wel wijs gelandelijk hebben naar zich in den oorlog te begeven. Maar nademaal het land zich door zijn vertegenwoordigers voor den oorlog verklaard, is het niet twijfelachtig wat de plicht is van den trouwen burger.

De (Amerikaanse) Wächter zegt hieromtrent: „Hoe vurig iemand vroeger den Duitschers de overwinning over de geallieerden moge hebben toegewenscht; nu Duitschland onze nationale vijand is, komen de zaken anders te staan. Bryan, de gewezen Minister van Buitenlandse zaken, heeft alles gedaan wat in zijn vermogen was om ons land buiten den oorlog te houden. Nu er eenmaal oorlog is poogt hij met een spraak in het wiel te steken, maar spoort aan tot gehoorzaamheid. Hetzelfde doet Claude Kitchen, van North Carolina, de democratische floor-leader van het Huis te Washington. Toen over de swar-resoluties gesproken werd, verklaarde hij zich er tegen, en gaf, voordat hij zijne stem uitbracht, een duidelijke beschrijving van zijn standpunt. „After mature thought and fervent prayer for rightful guidance" was hij vast besloten zijn plicht te doen „as God gave him to see it." „If I go barefooted and alone." Dat was de taal van heilste overtuiging. Maar is eenmaal de beslissing gevallen, dan hebben we ons een levensregel in Rom. 13 voorgeschreven.

Wij plaatsen achter deze uiting echter een vraagteekje. Wij meenen ook, dat de redactie van De Wächter in den grond der zaak niet zoo zeker is van zijn haar als men uit dit woord zou afleiden. Volgens ons konen alle Amerikanen die in hun hart pro-Duitsch zijn, voor een boeiing van plichten te staan. Immers zij schreef: „Personen en volken komen soms in de omstandigheid dat zelfverdediging eisch wordt. Alle wettig oorlogvoeren is zelfverdediging." Kan men nu tot de overtuiging komen, dat de oorlog dien de Vereenigde Staten begonnen noodzakelijk werd tot zelfverdediging, dan loopt alles goed en kan men van harte, al is men Duitschland sympathiek gerind, dat land helpen bestrijden. Doch is dit niet het geval, dan kunnen onze broeders aan de overzijde van den Oceaan het wel eens kwaad krijgen. De vraag zal wel bij hen opkomen: hebben wij, toen het nog geen oorlog was, er krachtig tegen getuigd, dat van uit de Vereenigde Staten aan de Geallieerden amnities en oorlogswerktuigen geleverd werden? Hebben wij wel met aandrang de Amerikaanse regering voorgedragen dat zij pro-Engelsch was, wanneer zij van alles liet uitvoeren naar de verbonden mogendheden, doch zich liet welgevallen dat aan Amerikaanse schepen de toegang tot de Duitse havens onmogelijk werd gemaakt? Als onze broeders dan verder tot de conclusie komen: een verdedigingsoorlog voeren wij niet, is men er dan maar mede klaar, als men verder redeneert: onze president heeft niet toestemming van de volksvertegenwoordigers den oorlog verklaard, en nu moeten wij uit gehoorzaamheid aan de overheid een werkzaam aandeel nemen in den oorlog. Wij meenen dat onze broeders in Amerika wel met bezwaarde harten hunne zonen naar Europa zullen zien vertrekken, om tegen de Centrale Mogendheden te strijden, en dit niet alleen om de mogelijkheid dat zij op het slagveld zullen blijven. Meer zullen wij er niet van zeggen. Aan de ene zijde zegt Gods Woord: Alle ziel zij die machten over haar gesteld onderdanig, want daar is geen macht dan van God. Aan den anderen kant geldt ook het Woord des Heeren, dat men Gode meer moet gehoorzamen dan de menschen. Wij gevoelen voor onze broeders in Amerika de pijnlijke moeilijkheid, waarin zij zich bevinden.

Van Kinderen.

AAN VRAGERS.

A. B. te vraagt:

Gaarne vernam ik eens uw meening over het sprekewoord: „uitzonderingen bevestigen den regel." Is dat wel logisch? Immers uitzonderingen verzwakken een regel, (tenminste volgens mijn oordeel).

Als ik zeg:

„Oude handschriften zijn moeilijk te lezen," dan wil dat zeggen: doorgaans, in den regel is dat zoo. Maar bij enkele handschriften is het anders; die zijn makkelijk te lezen. Doch die zijn zeldzaamheden, uitzonderingen. En dat toont dat het in den regel anders is.

De werkwoorden loopen en stooten zijn klank-wisselend (loopen, liep, geloopen; stooten, stiet, gesloten). Al de andere klankwisselende werkwoorden worden met een enkelen klinker gespeld (lezen, namen enz.) doch loopen en stooten met een dubbele (oo). Zij maken dus uitzondering, volgen den regel niet, die van al de andere geldt.

't Is dus juist, dat uitzonderingen aantoonen bevestigen, dat er regel bestaat.

Een tweede vraag luidt:

In het boek Daniel wordt gesproken van een leeuwenkuil. Wat was dat, en waartoe diende hij eigenlijk?

De leeuwenkuil wordt vermeld in Daniel 6. Daar lezen we o.a. in vs. 17 en 18:

„Toen beval de koning, en zij brachten Daniel voor, en wierpen hem in den kuil der leeuwen; en de koning antwoordde en zeide tot Daniel: „Uw God, dien gij geestrijkelijk eert, die verlosse u."

„En er werd een steen gebracht, en op den mond des kuils gelegd; en de koning verzegelde dien met zijnen ring, en niet den ring zijner gewoene, opdat de wil aangaande Daniel niet zonde veranderd worden."

Een leeuwenkuil was een vierkante kuil in den grond uitgegraven. Er om heen was een muur gehouwd anderhalf tot hoog. De leeuwen konden onmogelijk uit de diepte, waarin zij zich bevonden, over den muur heenspringen. Deze muur had een deur waardoor de dieren in den kuil werden gebracht, en de bewakers in en uit gingen. Deze deur werd naar Oostersche manier gedeeld, met een grooten steen gesloten. De kuil was door een muur in tweeën waar ook een deur in was. Het eens gedeelte diende tot tijdelijk verblijf voor de leeuwen, wanneer hun gewone woonplaats werd gereinigd. Men kon van boven af over den muur de wilde dieren zien. De leeuwenkuilen leken veel op de berenkuilen, die men nog hier en daar aantreft.

De leeuwenkuil diende als strafplaats voor misdadigers. Naar Perzische gewoonte werden misdadigers soms veroordeeld om voor de wilde dieren te worden gesworpen. Het is opmerkelijk dat de Italiaanse reiger Della Valle die voor drie eeuwen het Oosten berisde, en ook in Perzie kwam, daar nog iets dergelijks vond. Een veroordeelde werd door woeste bloedhonden in stukken gescheurd, — weer een bewijs dat de Bijbel geen vertichsel is, maar de dingen naar waarheid beschrijft.

W. W. wenscht te weten wie „Zwarte Jan" was, die in de geschiedenis van Rotterdam voorkomt.

Zwarte Jan was een smid, die te Rotterdam woonde in de tweede helft der zestiende eeuw. Hij was een overste van de burgerwacht. Toen de Spanjaarden in 1572 het hoofd stieten voor den Briel, dat door de Watergeuzen was ingenomen, trokken zij gramsmorig onder aanvoering van den graaf van Bossu naar Rotterdam, waar ze echter de poorten gesloten vonden. Eerst toen Bossu befoeld had, dat zijn troepen vreedzaam door de stad zouden trekken, werd de poort geopend, doch de burgerwacht er bij geplaatst.

Maar de Spanjaarden braken hun woord. Hun veel sterkere macht overrompelde de burgerwacht; Zwarte Jan werd laaghartig vermoord en de stad geplunderd. Later is beweerd, dat de woordbreuk niet lag aan Bossu, maar dat hij er niets tegen doen kon. Heel duidelijk is dit nog niet.

De moed van Zwarte Jan is o.a. verheerlijkt in een gedicht waarvan het eerste vers luidt:

Van Zwarte Jan klinkt thans mijn lied,
Al klinkt zijn naam ook laag,
Al siert een krans zijn schouder niet,
Zijn asch geen sarcophaag;
Al rijst geen standbeeld van metaal
Voor Maasstads wakkren smid
Toch leeft hij in 't geschiedverhaal,
Zijn neerlaag gold een zegepraal
En roemrijk was zijn wil.

Dat wil zeggen:

Ik bezing Zwarte Jan; al is zijn naam neêdrig; al is een beu geen krans, spraaigrav of standbeeld toegericht geworden. Hij leeft toch in de geschiedenis, zijn neêdrig stond gelijk met een zegepraal, en wat hij beoefde was roemrijk.

Wie de dichter was van dit vers is mij onbekend. Hij leefde in de negentiende eeuw.

In verband met een opmerking van H. moet er op gewezen worden, hoe tal van benamingen vooral in de aardrijkskunde en wat meer en gewicht heeft aan het menscheijk lichaam zijn ontrent.

Zoo spreken wij van: den mond van een rivier, de kruin van een berg, een hantling, een rivierarm, een zeeboezem, een bergrug.

Verder hebben wij als maten: de el, afkomstig van elleboog of de lengte van den arm tot den elleboog, de palm, van de hand, de duim, evenzoo, de span, dat is de lengte van gespannen duim en vinger, den voet, eveneens een lichaamsdeel, het kop, evenzoo.

Hierbij ware zeker nog meer te voegen, zoals b.v. het tellen bij tien, naar de tien vingers. Maar onze lezers willen zelf ook wel eens zoeken.

BRIEFWISSELING.

W. R. vraagt wat het spreekwoord beteekent: „Al regent het varkens, Jan Sallé krijgt er geen borstel van".

De bedoeling is: een traag en lui mensch laat de gunstige gelegenheid voorbijgaan, hoe schoon die ook is.

HOOGENRIJK.